

6. Филимонов В. Д. Охранительная функция уголовного права / В. Д. Филимонов. — СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003. — С. 27–29.
7. Философский энциклопедический словарь. — М., 1983. — 621 с.
8. Липинский Д. А. Структура функций юридической ответственности // Вестник ВУиТ. Сер. «Юриспруденция». — Тольятти, 2003. — Вып. 27. — С. 21–25.
9. Уголовное право. Общая часть : учебник / [под ред. Н. И. Ветрова, Ю. И. Ляпунова]. — М., 1997. — С. 31–33.
10. Разгильдиев Б. Т. Задачи уголовного права Российской Федерации и их реализация / Б. Т. Разгильдиев / — Саратов, 1993. — С. 51–52.
11. Кондалов А. Н. Условное осуждения и механизмы его обеспечения / А. Н. Кондалов. — Тольятти : ВУиТ, 2000. — С. 18–19.
12. http://mirslouvrei.com/content_fil/FUNKCIJA-12037.html.

Анотація

Оцця А. С. Сутність та зміст охоронної функції кримінального права. — Стаття.

Проводиться дослідження змісту і сутності охоронної функції кримінального права. На підставі проведеного аналізу досліджено, що таке зміст, сутність та, що їх складають формальні і фактичні підстави, об'єкт дії, юридичні і соціально значимі наслідки.

Ключові слова: кримінальне право, функції кримінального права, охоронна функція.

Аннотация

Оцця А. С. Содержание и сущность охранительной функции уголовного права. — Статья.

Проводится исследование содержания и сущности охранительной функции уголовного права. На основании проведенного анализа было исследовано, что такое содержание, сущность и что их составляют формальные и фактические основания, объект воздействия, юридические и социально значимые последствия.

Ключевые слова: уголовное право, функции уголовного права, охранительная функция.

Summary

Otsya A. S. The Maintenance and Essence of Guarding Function of Criminal Law. — Article.

Capacity of criminal law protectional function is being researched. It is discovered on the basis of the conducted analysis, what maintenance makes formal and actual grounds, an object is influences, legal and socially meaningful consequences.

Keywords: criminal law, the function of criminal law, protective function.

УДК 343.224:347.19

О. Л. Гуртовенко

ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

У державах, де не запроваджено кримінальну відповідальність юридичних осіб, існує дискусія щодо доцільності її запровадження. Противники запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб часто не заперечують проти переваг запровадження такого інституту, а заперечують проти теоретичної (доктринальної) можливості запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб. Ось їх аргументи:

1) визначення суб'єкта злочину, які містяться у кримінальних кодексах, вказують на те, що суб'єктом злочину є тільки фізична особа;

2) умовою притягнення до кримінальної відповідальності є реалізація принципів особистої і винної відповідальності, згідно з якими суб'єктом злочину визнається тільки фізична особа і які фізично не можуть бути реалізовані стосовно юридичних осіб, оскільки юридична особа фізично не може мати таких характеристик, як осудність і вік (ознаки суб'єкта злочину), проголошених ще під час Великої французької революції, і юридична особа фізично не може характеризуватися виною (психічним ставленням до вчиненого, психічним станом). Юридична особа як така не має психіки. Отже, притягнення до кримінальної відповідальності юридичної особи суперечило би принципам особистої і винної відповідальності у кримінальному праві, що було би неприпустимим.

У цьому зв'язку виникають такі питання. Варто встановити, чи є наведене перешкодою для запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб, оскільки з існуванням психіки в кримінальному праві України пов'язується поняття вини і складу злочину в цілому, наявність психіки розглядається в кримінальному праві України як передумова досягнення цілей кримінального покарання. Іншими словами, згідно із радянським кримінальним правом без психіки немає вини, без вини немає відповідальності. І як дотриматися принципу ставлення у вину стосовно юридичних осіб? Тобто чи є можливим вчинення злочину юридичною особою (визнання такої особи суб'єктом злочину) і притягнення юридичної особи до кримінальної відповідальності і чи є зазначене потрібним, оскільки безпосередньо правопорушення в будь-якому випадку вчиняють фізичні особи? Крім того, до юридичної особи як такої серед передбачених Кримінальним кодексом України (далі — КК України) [1] покарань фізично можливо застосувати лише штраф.

У цьому зв'язку видаються корисними такі розмірковування. Юридична особа називається саме «юридичною» у зв'язку із тим, що така сутність, як юридична особа, є особою за законодавством (тобто лише через те, що вона визнана «особою» законодавством), а не за природою речей. Фізична особа називається фізичною, оскільки вона є сутністю із світу природи у природно-науковому сенсі слова (що приймається і віруючими, і атеїстами), фізична особа є особою, так би мовити, за фізикою. Тому її так і стали називати в різних мовах. Коли у людей виникла потреба у регулюванні питань, пов'язаних з об'єднанням людських ресурсів (майна, сил), люди побачили, що такі їх об'єднання виступають єдиними сутностями, а отже, мають спільні риси (певні суб'єктивні права, юридичні обов'язки, юридичну компетенцію) із такими єдиними сутностями, як фізичні особи. Тому особливих питань щодо назви (відповідного іменника) таких об'єднань не виникало. Їх за аналогією із фізичними особами для легкості сприйняття і зручності регулювання таких об'єднань також назвали особами. Отже, юридична особа є особою, але створеною не природою, а (порівняно із процесами, внаслідок яких з'явилась людина) штучно, тобто людиною.

У зазначеному сенсі штучність юридичної особи означає, що юридична особа фізично створюється шляхом перетворення людиною природних речей. Таку сутність, як юридична особа, ознакою єдності, спорідненою із ознакою єдності фізичної особи, наділили, в першу чергу, людська уява, людське бачення зазначеної сутності. У цьому зв'язку характерною є одна з англійських назв юридичної особи — *artificial person*, що в дослівному перекладі означає «штучна особа». Недивно, що таке загальне для всіх людей бачення закріпилося на рівні домовленості між людьми про те, що зазначені сутності також є особами, одним із тепер вже двох видів осіб. Зрозуміло також, що зазначену домовленість було закріплено у праві. Отже, етимологія слів «юридична особа» полягає в тому, що це особа за законодавством, за юриспруденцією. У цьому сенсі зазначена назва (термін, що позначає відповідні сутність і поняття) є аналогічною англійським термінам «*brother-in-law*» (шурин, зять, дівер, свояк; тобто брат не за природою, а умовний брат за правом), «*sister-in-law*» (невістка, зовиця, своячка; тобто сестра не за природою, а умовна сестра за правом), «*mother-in-law*» (теща; тобто мати не за природою, а за правом).

Умовність юридичних осіб полягає в тому, що вони не існують самі для себе. Юридичні особи, які знаходяться у приватній власності, *de jure*, врешті-решт, існують для безпосередньої вигоди фізичних осіб, які є їх прямими або непрямыми учасниками, і вигоди фізичних осіб, на благо яких повинні використовуватися бюджетні кошти. Юридичні особи, які знаходяться у державній, комунальній власності, власності Автономної Республіки Крим, *de jure*, врешті-решт, існують для вигоди фізичних осіб, на благо яких повинні використовуватися бюджетні кошти.

У кінцевому підсумку суб'єктивні права, юридичні обов'язки, юридична компетенція юридичних осіб у знятому виді є суб'єктивними правами, юридичними обов'язками, юридичною компетенцією зазначених фізичних осіб, оскільки, врешті-решт, саме фізичні особи знаходяться на вершині «харчової піраміди» (ланцюгу), побудованої із використанням юридичних осіб. Тобто будь-яка юридична особа створюється як умовність (фікція) для зручності організації людської життєдіяльності.

Таким чином, юридична особа за своєю природою є умовною юридичною сутністю, юридичною фікцією. Юридичні фікції є прикладом застосування в юриспруденції конвенціонального методу (методу домовленостей), який, спрощено кажучи полягає у формулі «як ми довільно для зручності домовимося, так воно і буде» або «як колись люди довільно для зручності домовилися, так воно і буде», оскільки ситуація дозволяє або вимагає певних умовностей, довільних домовленостей. В юриспруденції конвенціональний метод, зокрема юридичні фікції, відкриває для людини широкі можливості і застосовується напевно ширше, ніж в інших сферах людської діяльності, що викликано потребою у зручності, операційності юридичного регулювання суспільних відносин.

Оскільки юридична особа є в зазначеному сенсі умовністю, тобто якщо дивитися на речі в цілому, вона є умовністю значною мірою, то все її юридичне регулювання (цивільна правосуб'єктність, оподаткування, участь у корпора-

тивних правовідносинах та ін.) також в зазначеному сенсі є юридичною умовністю (що, звісно, не виключає того факту, що законодавство про юридичних осіб базується на природних джерелах права). Так, суб'єктом українського податку на прибуток підприємств, інших податків, які сплачують юридичні особи в будь-яких юрисдикціях, є відповідна юридична особа, хоча зрозуміло, що *de facto* носієм такого податку є фізичні особи — безпосередні або опосередковані засновники такої юридичної особи. У цьому зв'язку будь-яка юридична відповідальність юридичної особи, як публічно-правова, так і приватноправова, є юридичною умовністю. Це ж стосується і кримінальної відповідальності юридичної особи. Конвенціональний метод надає людині можливість робити те, що людина захоче для цілей зручності.

Будь-яке правопорушення (як публічно-правове, так і приватноправове) у будь-якому випадку *de facto* вчиняють фізичні особи. Тому визнання юридичної особи суб'єктом певних правопорушень є юридичною фікцією. Застосування конвенціонального методу надає принципову можливість визнання юридичної особи суб'єктом правопорушення. При цьому зрозуміло, що такі правопорушення *de facto* вчиняють фізичні особи (а *de jure* — юридичні особи), і юридична особа несе відповідальність (підлягає відповідальності) за вчинки таких фізичних осіб. У цьому зв'язку немає якихось особливостей в тій чи іншій галузі законодавства. Тобто те, що злочин в будь-якому випадку *de facto* вчиняє фізична особа, не є перешкодою для встановлення кримінальної відповідальності юридичної особи. Така сутність як юридична особа є юридичною умовністю, яку запроваджено для підвищення зручності організації життєдіяльності людини.

Зрозуміло, що юридична особа як така не має психіки в тому значенні, в якому її має людина. Але це не є перешкодою для встановлення юридичної відповідальності юридичних осіб, оскільки не є перешкодою для існування такого поняття як «вина юридичної особи». При цьому під виною юридичної особи розуміється вина відповідних фізичних осіб. Законодавство передбачає приватноправову відповідальність юридичних осіб нарівні із приватноправовою відповідальністю фізичних осіб. При цьому не виникає жодних питань щодо того, як можна запроваджувати приватноправову відповідальність юридичних осіб, які, на відміну від фізичних осіб, не мають психіки, з існуванням якої у приватному праві України пов'язується поняття вини фізичної особи. Навпаки, приватне право передбачає поняття вини юридичної особи. Більше того, законодавство України передбачає господарську публічну відповідальність юридичних осіб. При цьому не виникає жодних теоретичних сумнівів щодо можливості встановлення такої відповідальності. Так само, як не виникає їх в тих державах, де запроваджено кримінальну відповідальність юридичних осіб.

Ясно, що у випадку встановлення винної кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні виною юридичної особи буде визнаватись вина фізичної особи, яка *de facto* вчинила відповідне правопорушення, в той час як *de jure* його суб'єктом буде визнаватись відповідна юридична особа.

Необхідність запровадження таких характеристик суб'єкту правопорушення як осудність і вік стосується тільки фізичних осіб. У цивільному праві також передбачено такі характеристики суб'єкту правопорушення, але, зрозуміло, стосовно фізичних осіб. І це не заважає запроваджувати цивільно-правову відповідальність юридичних осіб

Так, юридична особа як така не має психіки, але це не заважало і не могло завадити законодавчо запровадити право юридичної особи на відшкодування завданої їй моральної шкоди. Відповідно до рішень Європейського суду з прав людини у «Справі компанії Комінгерсол С. А. проти Португалії» від 6 квітня 2000 р. та у «Справі «Совтрансавто-Холдинг» проти України» від 2 жовтня 2003 р. стан незручності і невизначеності, в тому числі у плануванні рішень, спричинений компанією, її директорам, власникам, а також тривога і неприємності, які відчують члени керівних органів товариства, зумовлюють завдання моральної шкоди саме юридичній особі і можливість компенсації моральної шкоди на користь юридичної особи.

Зазначені ідеї Великої французької революції було спрямовано не проти кримінальної відповідальності юридичних осіб, а проти кримінальної відповідальності фізичних осіб безвідносно зазначених ознак і кримінальної відповідальності тварин, неживих об'єктів.

Що стосується аргументу, згідно з яким визначення суб'єкта злочину, які містяться у кримінальних кодексах, вказують на те, що суб'єктом злочину є тільки фізична особа, то такі законодавчі положення не є певними скрижальями, написане на яких заборонено змінювати і доповнювати. Відповідні положення кримінальних кодексів відображають те, що є (сферу суцього), а не те, що повинно бути (сферу належного).

Отже, є підстави вважати, що зазначених теоретичних перешкод для визнання юридичної особи суб'єктом злочину і притягнення юридичної особи до кримінальної відповідальності немає. Суспільство має всі теоретичні передумови, щоб на законодавчому рівні досягти домовленості про встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб.

Тому залишається лише питання про доцільність таких змін у кримінальному законодавстві. Видається, що зазначена доцільність існує, що підтверджується зокрема такими висновками.

Стосовно пропозиції запровадити кримінальну відповідальність юридичних осіб можуть виникнути такі запитання:

1) чому до відповідальності повинна притягатися юридична особа, а не та фізична особа (фізичні особи), яка (які) *de facto* є суб'єктом (суб'єктами) правопорушення?

Існують різні причини того, чому до відповідальності повинна притягатися юридична особа, а не та фізична особа, яка *de facto* є суб'єктом правопорушення. Наприклад, нерідко мають місце ситуації, коли участь у вчиненні злочину особи, яка є підбурювачем до його вчинення і одержувачем переважної більшості вигоди від такого злочину, довести досить важко, що на практиці спокушає правоохоронні і судові органи поставитися пасивно до такого доведення. Крім

того, нерідко мають місце ситуації, в яких притягнення до кримінальної відповідальності фізичної особи, яка *de facto* є суб'єктом правопорушення, спричиняє більше шкоди, ніж користі, тоді як притягнення в таких ситуаціях до кримінальної відповідальності не фізичної, а юридичної особи спричинило би більше користі, ніж шкоди (спричинення в таких ситуаціях тільки користі автором заперечується, оскільки автор висловлює світоглядну позицію, згідно з якою будь-яка сутність має позитивний і негативний боки; якщо притягнення в таких ситуаціях до кримінальної відповідальності не фізичної, а юридичної особи спричинило би також більше шкоди, ніж користі, але різниця між ними була би меншою, ніж за умов притягнення до кримінальної відповідальності фізичної особи, або спричинило би рівні користь і шкоду, то в таких ситуаціях взагалі не потрібно притягнення до кримінальної відповідальності, що адресується законодавцю). Також нерідко мають місце ситуації, в яких притягнення до кримінальної відповідальності як фізичної особи, яка *de facto* є суб'єктом правопорушення, так і (як альтернатива) юридичної особи, спричиняє більше користі, ніж шкоди, але при цьому при притягненні до кримінальної відповідальності юридичної особи різниця між користю і шкодою є більшою порівняно із притягненням до кримінальної відповідальності фізичної особи.

Зазначені переваги введення кримінальної відповідальності юридичних осіб зручно продемонструвати на прикладі такого злочину як ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів (ст. 212 КК України), коли підбурювачем до його вчинення і одержувачем всієї або майже всієї вигоди від нього є фізична особа — учасник юридичної особи — суб'єкту оподаткування. Згідно із ст. 212 КК України суб'єктом зазначеного злочину щодо податків, суб'єктом оподаткування стосовно яких є юридична особа, виступає службова особа такої юридичної особи. В ситуації, яка розглядається, в одному випадку виконавець злочину (службова особа) жодного зиску (долі) від «заощаджених» коштів не має, тобто не отримує до зумовленої законними трудовими обов'язками заробітної плати «надбавку» за такі злочинні послуги. В іншому випадку виконавець отримує «надбавку», яка є мізерною порівняно із сумою відповідного ухилення від сплати податків, за «ризик». В першому випадку єдине, що штовхає виконавця на вчинення такого злочину, це бажання утриматися на робочому місці, потреба годувати сім'ю. Тай у другому випадку далеко не завжди виконавець більше радіє такій «надбавці», ніж засмучується ситуації, в якій він опинився. Все відбувається за простим принципом, який виходить від учасника юридичної особи і адресується відповідній службовій особі: «хочеш мати роботу і, відповідно, заробіток — займайся ухиленням від сплати податків».

Встановити наявність такого психічного насильства важко. Те, що відповідна службова особа не планувала взяти собі і не взяла собі «заощаджені» кошти, є непрямым доказом наявності у неї співучасників. Але в умовах, коли питома вага ірраціоналізму в юриспруденції у пострадянських державах є величезною, хіба можна бути впевненим, що правоохоронні органи і суд перейматимуться нелогічністю того, чому відповідна службова особа не планувала

взяти собі і не взяла собі «заощаджені» кошти, якщо у неї не було співучасників? Звісно, ні. Навіть якщо застосування відповідного психічного насильства буде встановлено, відповідній службовій особі важко буде обґрунтувати те, що у зв'язку із наявністю обставини, яка виключає злочинність діяння, її вчинок не є злочином, що пояснюється таким.

В такій ситуації ухилення від сплати податків, вчинене службовою особою, згідно із ст. ст. 39 і 40 КК України не буде злочином у зв'язку із ситуацією психічного насильства (примусу) у виді крайньої необхідності за наявності таких двох умов: 1) небезпеку, яка загрожує відповідній службовій особі, вона не могла усунути засобами, відмінними від вчинення ухилення від сплати податків (наприклад, таким засобом як пошук іншої роботи); 2) шкода, заподіяна ухиленням від сплати податків, є меншою за шкоду, яка мала би місце у випадку втрати відповідною службовою особою заробітку, або дорівнює такій шкоді.

Розглянемо першу умову. Відповідна службова особа має справу із загрозою втрати заробітку. В контексті загрози втрати заробітку ймовірність існування аналізованої умови є не дуже великою: нерідко існує фактична можливість усунути зазначену загрозу втрати заробітку шляхом влаштування на іншу роботу (тут службовій особі не позаздриш: під наявність зазначеної фактичної можливості підпадає наявність фактичної можливості влаштуватися на роботу і в іншій місцевості). Щоправда, зазначена небезпека не обмежується загрозою втрати заробітку, оскільки із втратою роботи відповідна особа може втратити місце роботи, яке подобається (добрі умови роботи, перспективу професійного і кар'єрного росту і т. ін.), роботу за улюбленою професією, на отримання якої було витрачено зусилля, час і гроші, місце проживання, яке подобається особі, стосунки (соціальні зв'язки) і т. ін. Усунути такі загрози засобами, відмінними від вчинення ухилення від сплати податків, може бути непросто. Таким чином, під небезпекою тут необхідно розуміти всі загрози.

Якщо же фактичної можливості усунути небезпеку (загрозу хоча би одному із благ) зазначеними чином не існує, то необхідно переходити до розгляду другої умови. Складність ситуації арифметичного порівняння суми несплачених податків і суми збереженого заробітку для відповідної службової особи в Україні може полягати в тому, що її офіційна («біла») заробітна плата є значно меншою за фактичну («білу» і «сіру» разом) заробітну плату. Втім, не можна обмежуватися арифметичним порівнянням суми несплачених податків і суми збереженого заробітку, оскільки несплата, наприклад, мільйону гривень податків для бюджету і споживачів бюджетних коштів може бути менш відчутною, ніж втрата службовою особою заробітку для такої службової особи, її родичів і близьких. Що же стосується порівняння, з одного боку, шкоди від несплати податків і, з іншого боку, шкоди у виді втратити місця роботи, яке подобається, роботи за улюбленою професією, місця проживання, яке подобається особі, стосунків і т. ін., то таке порівняння може бути складним, що робить положення відповідної службової особи у такій справі нелегким. Зрозуміло, що в аналізованих ситуаціях нерідко заподіяна шкода є більшою за відвернену шкоду.

За умов відсутності обставини, що виключає злочинність діяння, як і за умов перевищення меж крайньої необхідності відповідній службовій особі *de jure* не залишається нічого, окрім як понести кримінальну відповідальність. При цьому згідно із КК України така ситуація психічного насильства має значення лише обставини, яка пом'якшує покарання (п. 5) ч. 1 ст. 66 КК України — вчинення злочину під впливом погрози, примусу або матеріальну, службову чи іншу залежність). Якщо же наявність такого психічного насильства не буде доведено, то сподівання службової особи на те, що обставину, яка скільки-небудь серйозно пом'якшує покарання, буде побачено у поясненні «учасник юридичної особи не казав мені займатися ухиленням від сплати податків, але я думав, що він цього бажає (за умовчанням)», можуть викликати лише іронію і сумну посмішку.

Оскільки встановити участь у вчиненні злочину учасника юридичної особи (підбурювача) досить важко, то особи, які є ідеологами зазначеного злочину і одержувачами всієї або майже всієї незаконної вигоди (хай і невдалими), уникають покарання, в той час як особи, які не від доброго життя підкоряються волі прапедавців, притягаються до кримінальної відповідальності. Зазначене є несправедливим.

Виправити таке положення справ може запровадження кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, суб'єктом яких є юридична особа, саме (тільки) юридичних осіб. Це принесе користь зазначеним службовим особам, які перестануть бути заручними складної ситуації. Це також принесе користь зазначеним підбурювачам, які замість того, щоб перебувати під загрозою кримінальної відповідальності (а отже, під загрозою позбавлення або погіршення можливості керувати своїм бізнесом, створюючи робочі місця і поповнюючи бюджети), зазнають негативних для себе наслідків шляхом притягнення до відповідальності їх юридичної особи. Що же стосується випадків, коли правопорушення вчиняється тільки учасником юридичної особи (скажімо, коли стосовно службової особи застосовується непереборний примус), то є така думка: якщо реалізація кримінальної відповідальності до юридичної приведе (як мінімум) до такого самого ефекту щодо цілей покарання, як і реалізація кримінальної відповідальності до фізичної особи, то доцільніше не вдаватися до безпосереднього кримінального впливу на фізичну особу.

Якщо ж порівнювати ефективність покарань, які може бути застосовано до фізичної особи, і ефективність покарань, які може бути застосовано до юридичної особи, то можна побачити ситуації, в яких покарання, властиве для юридичної особи, досягатиме цілей покарання більш ефективно, ніж покарання, властиве для фізичної особи;

2) якщо правопорушення вчинено не тією особою, яку переважно зачепить покарання, то чому невинувата особа повинна нести тягар відповідальності, відчувати пов'язані із цим незручності? Наприклад, якщо ухилення від сплати податків, суб'єктом яких є юридична особа, вчинене службовою особою з власної ініціативи на свою користь, чому тягар відповідальності і пов'язані із цим незручності повинні нести учасники такої юридичної особи, їх родичі

і близькі особи? Але правопорушення, виконавцем якого *de facto* є службова особа юридичної особи, згідно із законодавством може тягнути відповідальність (яку можна називати господарською, фінансовою, адміністративною — тут байдуже, як її називати) юридичної особи, і це спричиняє незручності учасникам юридичної особи, їх родичам і близьким особам. І це правильно, це не викликає запитань. Справа в тому, що запроваджувати відповідальність, зокрема кримінальну, юридичних осіб, як і будь-яку юридичну відповідальність, треба так, щоб це тягло за собою більше користі, ніж шкоди.

Запроваджувати кримінальну відповідальність юридичних осіб треба за правопорушення, за які повинна існувати публічно-правова відповідальність і за які при цьому застосовувати публічно-правову відповідальність (які би то не було покарання) до фізичної особи є необґрунтованим або менш обґрунтованим, ніж до юридичної особи. У цьому зв'язку щодо кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, вчинене службовою особою юридичної особи самостійно (не у співучасті із учасником юридичної особи), є така думка. Якщо кримінальну відповідальність за певне правопорушення застосовувати не до службової особи, а до юридичної особи, то це більшою мірою спонукатиме учасників юридичних осіб слідкувати за поведінкою службових осіб, ніж у випадку застосування кримінальної відповідальності до службової особи. Що ж стосується такої службової особи, то відповідний обвинувальний вирок завдасть їй такої репутаційної шкоди, що не треба ніякої кримінальної відповідальності;

3) чому відповідні санкції стосовно юридичних осіб треба передбачати у кримінальному законодавстві, а не залишити їх у межах інших галузей законодавства, чому не обмежитися лише господарською відповідальністю юридичних осіб за вчинення відповідних правопорушень? На це можна дати таку відповідь.

Перевага кримінальної відповідальності юридичних осіб над ідентичною господарською відповідальністю кримінальних осіб полягає в тому, що законодавство про оперативну-розшукову діяльність і кримінально-процесуальне законодавство надають більш потужні засоби для збирання інформації щодо правопорушень, ніж інше процесуальне законодавство.

Крім того, вчинення юридичною особою господарського правопорушення, як правило, не засуджується мораллю і не сприймається як щось аморальне тими, хто його вчинює, в той час як надання такому правопорушенню юридичної природи злочину зробить його аморальним, що буде додатково сприяти протидії таким правопорушенням.

Зрозуміло, що мова не йде про тотальну криміналізацію правопорушень, вчинених юридичними особами, про якийсь надмірно широкий перелік злочинів, суб'єктом яких необхідно визнати юридичну особу. Це можуть бути, наприклад, певні злочини у сфері господарської діяльності юридичної особи, екологічні злочини. Що ж стосується покарань, які можуть застосовуватись до юридичної особи, то це можуть бути штраф і санкції, які в законодавстві України зараз мають статус адміністративно-господарських (наприклад, призу-

пинення дії ліцензії). Підлягає обговоренню встановлення видів покарань, які мають позитивне емоційне забарвлення для суспільства і багатьох окремих фізичних осіб, зокрема проведення юридичною особою заходів з охорони довкілля на рівні, який є вищим за обов'язковий законодавчо передбачений мінімум, підвищення заробітної плати найманих працівників і т. ін.

Зрозуміло також, що кримінальну відповідальність юридичних осіб буде спрямовано, врешті-решт, на фізичних осіб, кримінальна відповідальність юридичних осіб негативно зачіпатиме в кінцевому підсумку фізичних осіб, тобто тягар покарання на собі відчують засновники юридичної особи.

З огляду на викладене видається, що запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб є виправданим. Між кримінальною відповідальністю фізичної особи і кримінальною відповідальністю юридичної особи повинен існувати баланс. При запровадженні кримінальної відповідальності юридичних осіб треба вирішувати, в яких ситуаціях передбачати за відповідне правопорушення кримінальну відповідальність тільки юридичної особи, а в яких — як юридичної особи, так і фізичної особи, яка *de facto* вчинила відповідне правопорушення.

Література

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. // Офіційний вісник України. — 2001. — № 21. — Ст. 920.

Анотація

Гуртовенко О. Л. Щодо запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб. — Стаття.

Стаття присвячена розгляду запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб. Робиться висновок про те, що така сутність, як юридична особа, є юридичною умовністю, яку запроваджено для підвищення зручності організації життєдіяльності людини. Тому не існує доктринальних перешкод для запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб.

Ключові слова: юридична умовність, кримінальна відповідальність юридичних осіб.

Аннотация

Гуртовенко О. Л. О введении уголовной ответственности юридических лиц. — Статья.

В статье рассматривается введение уголовной ответственности юридических лиц. Делается вывод о том, что такая сущность, как юридическое лицо, является юридической условностью, которая введена для повышения удобства организации жизнедеятельности человека. Поэтому не существует доктринальных препятствий для введения уголовной ответственности юридических лиц.

Ключевые слова: юридическая условность, уголовная ответственность юридических лиц.

Summary

Gurtovenko O. L. On the Introduction of Corporate Criminal Liability. — Article.

The article is devoted to the introduction of corporate criminal liability. It is concluded that such an entity as legal entity is a legal convention, which was introduced to enhance the convenience of organization of human life. So there are no doctrinal obstacles for the introduction of corporate criminal liability.

Keywords: legal convention, corporate criminal liability.